

НАУКОВІ СТУДІЇ В.Г. САРБЕЯ В «УКРАЇНСЬКОМУ ІСТОРИЧНОМУ ЖУРНАЛІ»

Чималою є кількість дописувачів «Українського історичного журналу», серед них і прізвище відомого українського історика, дослідника проблем історії України XIX – початку XX ст., історіографа, джерелознавця, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Віталія Григоровича Сарбея. З 1988 р. він входив до редколегії «Українського історичного журналу» [1, с.99], а також був автором майже 150 публікацій у цьому виданні, що становить більше 14 %, від загальної кількості друкованих праць В. Сарбея, список яких сягає близько 1 000 позицій [1]. Перша стаття В. Сарбея в «Українському історичному журналі» з'явилася п'ятдесят років тому, в 1957 р. [2], на самому початку його роботи в Інституті історії, й щорічно, крім 1958 р., виходили публікації історика в цьому виданні. Остання була надрукована в журналі вже після смерті Віталія Григоровича [3].

Всі статті В. Сарбея в «Українському історичному журналі» можна розділити на декілька груп: пов'язані із вивченням проблем історії, історіографії, джерелознавства України XIX – початку XX ст., біоісторіографічні роботи, праці спрямовані на вивчення історіографічного процесу в Україні за часів існування СРСР, рецензії, повідомлення, некрологи. Значна більшість публікацій присвячувались викладу результатів досліджень історії. Разом із тим, він був автором багатьох рецензій (біля 30) на монографії, колективні праці, збірки творів [4], бібліографічні покажчики [5; 6], фотоальбоми [7], хрестоматії [8] тощо. Як активний учасник конференцій, сесій, нарад, обговорень та інших заходів, В. Сарбей повідомляв про їх проведення в рубриці «Хроніка та інформація». Був й автором декількох некрологів, присвячених К. Гуслисту [9], М. Ткаченку [10], О. Парасунько [11], А. Санцевичу [12], Б. Кругляку [13].

Частина публікацій В.Г. Сарбея вийшли у співавторстві з іншими науковцями. Серед них є прізвища таких відомих українських істориків як П. Тронько [14], Ф. Шевченко [15-17], Ф. Лось [18], А. Санцевич [19-22], С. Кульчицький [23]. Ряд статей були підготовлені разом з аспірантами та здобувачами, котрі працювали під керівництвом вченого – О. Машкін [24], Л. Москвич [25; 26], С. Шевченко [27], А. Алізаде [28], О. Полухіна [29; 30], А. Крюков [31]. Дев'ятнадцять публікацій вийшло під псевдонімами – В.С. – 8 [16; 32-38], В.Г. Григоренко – 8 [20; 21; 39-44], В.Г. Григорович – 1 [45], В.Г. Бойко – 1 [46], В.Г. Федоренко – 1 [19], й п'ять робіт – без підпису [9-13]. Сам В. Сарбей використання псевдонімів пояснював такими обставинами: по-перше, традиціями редакцій, вміщуючи в одному номері дві публікації одного автора, не повторювати його прізвище двічі; по-друге, "узвичаєним у радянську епоху остракізмом, ... щодо авторів, яких піддали публічній критиці за ідеологічні збочення" [1, с.7].

У статтях В. Сарбея, опублікованих в «Українському історичному журналі», повністю відображався весь спектр його наукових зацікавлень. Так, одна з перших надрукованих у цьому журналі робіт була присвячена постаті О. Лазаревського [47], вивченням історичних поглядів котрого Віталій Григорович займався під час написання кандидатської дисертації. Набагато ширше на сторінках журналу була представлена тематика докторської праці «Основоположники марксизму-ленінізму і дожовтнева історіографія України». Від початку 1960-х рр. й впродовж тривалого часу В. Сарбей зосередив увагу на вивченні проблем історіографії України XIX – початку XX ст. Майже всі структурні частини дисертації були відображені в різноманітних публікаціях, частина їх була надрукована в «Українському історичному журналі» й повторювала назви розділів та підрозділів [48-54], ще в деяких

розглядалися проблеми, які перегукувались з окремими питаннями докторського дослідження [55-58]. Щоправда, положення ряду робіт В. Сарбея, пов'язаних із вивченням історіографії цього періоду, в контексті спадку К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Леніна, на сьогодні втратили свою актуальність, були заідеологізовані. Втім, використання праць К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Леніна, зокрема ідеї останнього, що з кожної національної культури необхідно взяти лише її демократичні та соціалістичні елементи і підкреслення багатовікової дружби російського та українського народів дало можливість В. Сарбею, хоч і не в повному обсязі, дослідити праці М. Костомарова, М. Драгоманова, О. Єфименко, О. Лазаревського, О. Левицького, М. Зібера, С. Подолинського, М. Павлика, М. Максимовича, І. Лучицького та інших видатних діячів української історії. Найбільше в публікаціях «Українського історичного журналу» В. Сарбеєм згадувалися прізвища М. Драгоманова [49; 50; 52], М. Костомарова [54], М. Зібера [48; 49]. Проте, й посилання на "основоположників", висвітлення проблем у межах дозволеного, не убезпечувало істориків-дослідників цього періоду від критики, вони знаходились у постійній небезпеці зазнати звинувачень за "не вірні", "не правильні" оцінки, судження. Так, різні недоречності знаходили рецензенти та опоненти докторської дисертації В. Сарбея, наприклад, його звинувачували у тому, що він надмірну увагу приділяв та не критично відносився до ряду представників української інтелігенції [59, с.147] тощо.

В докторській дисертації в багатьох підрозділах, у межах розглянутих проблем, В. Сарбей зупинявся на критиці "буржуазно-націоналістичної концепції історії України" в минулому і в сучасні йому часи. Взагалі, історіографія критики зарубіжних буржуазних та буржуазно-націоналістичних фальсифікацій історичного минулого і сьогодення СРСР виділялася в окремий дослідницький напрям [60, с.132]. До речі, розробкою цієї тематики займався і науковий керівник В. Сарбея – М. Рубач, інші достатньо авторитетні вчені. Критика буржуазної історіографії була обов'язковою і мала здійснюватися стосовно кожного періоду. Така ситуація була зумовлена рядом причин – постійна боротьба ідеологій, в контексті якої пропагандистській роботі в СРСР надавалася велика увага, надмірна політизація, показ історії людства як постійної боротьби. Також, для українських радянських істориків існувала постійна загроза звинувачення в прихильності до "українського буржуазного націоналізму", тому вони змушені були демонструвати необхідну лояльність щодо марксистської ідеології, в них сформувалось почуття підвищеної внутрішньої "самоцензури", надмірної "ідеологічної рефлексії" [61, с.13], виробилась "репресивна орієнтація думки, що знайшло відображення в абсолютизації класового підходу, критиці "буржуазних фальсифікацій" історії, викриванні проявів "буржуазного націоналізму". До "фальсифікаторів української радянської історіографії" відносили – М. Грушевського, П. Христюка, Д. Донцова, М. Яворського, О. Оглоблина, Н. Полонську-Василенко, Я. Пеленського, С. Горака, О. Прицака, Д. Решетара та ін. У публікаціях В. Сарбея в «Українському історичному журналі», з даної популярної та актуальної тоді проблеми, увага переважно зосереджувалася на критиці Д. Дорошенка [62], О. Оглоблина [62; 63], Л. Юркевича, Д. Донцова, М. Порша (за ідею, що стрижнем історичного процесу на Україні була боротьба національно-однорідного, безкласового українського народу за національне визволення і створення соборної національної держави) [60, с.53], М. Грушевського, П. Христюка в контексті подій 1905-1907 рр. [64, с.31]. Він наголошував, що всі "фальсифікаторські вигадки" ґрунтуються на історичній концепції М. Грушевського [60, с.132].

Від початку становлення В. Сарбея як науковця, його увагу привертала проблеми історіографії та джерелознавства історії України. До речі, В. Сарбей був одним із перших хто спробував систематизувати праці з історіографії вітчизняної і всесвітньої історії, що виходили на Україні за радянської влади [60]. Крім вже названої тематики історіографічних праць в «Українському історичному журналі», він

торкався багатьох інших питань [17; 65-68], з поміж яких в окрему групу можна виділити роботи присвячені українському історіографічному процесу радянського періоду [15; 18; 60; 69]. Є праці, що створювалися й у співавторстві з відомими дослідниками – Ф. Шевченком, Ф. Лосем, А. Санцевичем.

В. Сарбей вважав, що від рівня розробки та застосування історіографії, джерелознавства залежить глибоке проникнення в суть історичного процесу. Обстоював думку, що історична наука, може виконувати покладені на неї завдання лише за умови, що всі її напрями розроблятимуться належним чином, інакше посилена увага до однієї проблеми чи періоду, призведе до перетворення наукової системи у набір не зв'язаних фактів [17, с.134]. Та й розвиток самої історичної науки, вказував В. Сарбей, залежить від стану розроблення історіографії. Так, він підкреслював значення історіографії у збереженні зв'язку між усіма етапами розвитку історичної науки [60, с.122]. Подання історіографічного процесу на Україні будувалося на протиставленні ідей, теорій, концепцій діаспорних та радянських істориків, при цьому саме точка зору останніх визнавалася прогресивною і розвиненою. Намагаючись проаналізувати надбання історії, історіографії в Україні від 1917 р., В. Сарбей виділяв періоди та етапи їх розвитку й викладав основні особливості, досягнення, закономірності кожного [18; 60; 69]. Найбільш негативним явищем для радянської історичної науки науковець вважав культ особи Й. Сталіна, що на його думку мав надзвичайні наслідки, хоча поряд називав ряд недоліків, котрі були характерні й достатньо широко розповсюджені пізніше, в часи сучасні науковцю [15, с.6].

Чимала частина публікацій В. Сарбея були джерелознавчими. Переважна їх більшість вийшла друком в 1960-х – 1980-х рр. [25; 69-79]. Роботу науковця в цьому напрямку підсумувала монографія «Історія України в дожовтневій більшовицькій пресі» [80], опублікована в 1986 р. Можна відмітити певну однобічність – В. Сарбей розглядав лише більшовицьку пресу дожовтневого періоду, хоча це є зрозумілим, якщо зважити на час створення монографії, суспільно-політичну ситуацію в країні. На сторінках «Українського історичного журналу» були опубліковані результати вивчення подій історії України на основі залучення таких газет як «Правда» [71], «Киевское слово» [72; 75], «Южный рабочий» [77], «Одесский рабочий» [78], «Іскра» в 1900-1903 рр. [74], журналу «Заря» [73]. Крім цього займаючись дослідженням періодичних видань В. Сарбей спрямовував свою увагу на газету «Колокол» [76] та журнал «Современник» [25], у контексті відображення ними проблем історії України.

Розглядаючи історіографічні та джерелознавчі публікації В. Сарбея, необхідно відмітити, що з другої половини 1960-х рр. помітно збільшується його інтерес до проблем особи в історії, біоісторіографії. В «Українському історичному журналі» було надруковано більше 25 статей В. Сарбея даної тематики. Так, до кінця першої половини 1960-х рр. науковець, окрім О. Лазаревського, вивчення історичних поглядів якого було темою кандидатської дисертації В.Г. Сарбея, досить традиційно звертав увагу лише на постаті Б. Хмельницького, Т. Шевченка, Лесі Українки, окремих діячів, що були пов'язані з революційним рухом, наприклад А. Іванова, М. Ольмінського, А. Бебеля. Зокрема, в «Українському історичному журналі» за його авторством вийшли публікації про О. Лазаревського [47], Лесю Українку [81], Т. Шевченка [70] та О. Оглоблина, в контексті критики його творчості, діяльності [63]. В подальшому цей список значно розширився, інтерес до названих особистостей зберігся [82-84], але поряд з'явилися прізвища багатьох інших. В «Українському історичному журналі» публікувалися статті В. Сарбея, присвячені В. Яковенку [85], М. Драгоманову [52, 86], В. Іконникову [87], А. Кримському [88], В. Тарновському [89], М. Костомарову [54], Г. Сковороді [90], І. Франку [27], І. Гуржію [19], Д. Багалію [91], І. Срезневському [31], М. Грушевському [92], О. Левицькому [26; 93], М. Аркасу [94], М. Зіберу [95], Я. Марковичу [3; 96]. Всі ці праці мали різний характер, в одних

В. Сарбей розглядав історичні погляди конкретної особи [27; 86; 90; 95], в інших – творчий спадок чи окремі їх праці [3; 84; 85; 92-94; 96], сторінки біографії [26; 82], ряд публікацій були приурочені до дат з дня народження істориків [19; 31; 83; 89; 91].

В низці праць історик розглянув проблеми історії окремих регіонів, наприклад Києва [97; 98], Донбасу [99; 100], науково-педагогічні та методичні питання [101; 102] тощо [103-107]. Втім, звертаючись до його творчої спадщини необхідно відмітити постійне існування переважаючого інтересу до історії України XIX – початку XX ст., що добре відображалось в його публікаціях в «Українському історичному журналі». Крім вже розглянутих тем, ряд статей присвячувалися суто питанням розвитку історичного процесу на Україні в XIX – на початку XX ст. Всі ці праці, в залежності від часу створення, можна умовно поділити на дві групи: до кінця 1980-х рр. та від початку 1990-х рр. Публікації В. Сарбея 1960-х – 1980-х рр. відображали проблеми історії України в контексті ленінської концепції загальноросійської визвольної боротьби, особлива увага приділялася популярним тоді темам – революційним подіям 1905-1907 рр. [24; 99; 108-110], боротьбі робітництва й селянства [23; 29; 99; 111], підіймалися й деякі інші проблеми [97; 112]. Історія України XIX – початку XX ст. розглядалася на тлі Російської імперії, процес визвольної боротьби мав доволі струнку структуру викладу. Але фактично з поля зору зникли риси характерні українським землям цього періоду, відбувалося нівелювання особливостей національного розвитку. Обмежений доволі жорсткими ідеологічними рамками, історик мусив слідувати офіційній радянській історіографії. Характерною рисою часу була нетерпимість до альтернативних думок, їх доволі жорстка критика. В кінці 1980-х – у 1990-х рр., у зв'язку із процесами, які охопили суспільство, відбувся певний перегляд позицій історика, в цей час сформувалася його концепція українського національного відродження, яке він загалом сприймав, як комплекс подій в історії України кінця XVIII – початку XX ст., пов'язаних, насамперед, із поширенням масової етнонаціональної самосвідомості, пожвавленням і піднесенням національного руху, розвитком усіх галузей культурного життя українців [113, с.357]. До речі, на думку ряду дослідників, і зокрема О. Реєнта, монографія «Національне відродження України» [114] з серії «Україна крізь віки» символізує у вітчизняних студіях новий відлік часу з історії України XIX ст. [115, с.6]. Проблемаам українського національного відродження, становлення і консолідації української нації, формуванню національної самосвідомості присвячено чимало публікацій В. Сарбея, деякі з них вийшли в «Українському історичному журналі» [113; 116; 117]. Й, до того ж на основі розгляду сформульованої ним концепції "українського XIX ст.", як зазначає І. Колесник, можна прослідити специфіку і динаміку розвитку поглядів історика [115, с.14]. Проте не лише в дослідженнях завершального періоду життя, які були написані в набагато сприятливіших умовах, міститься цікавий і корисний матеріал, роботи В. Сарбея 1960-х – 1980-х рр. присвячені історії України XIX – початку XX ст. висвітлюють ряд подій, явищ, закономірностей розвитку і крім того демонструють світоглядні орієнтири цілої епохи.

Окремо необхідно зазначити про діяльність В. Сарбея, як рецензента наукових монографій, праць колективів авторів, публіцистичних творів тощо. Робота цього виду займала досить велике місце в його творчому спадку, загальна кількість друкованих рецензій перевищувала сотню. Починаючи з 1958 р. публікації такого виду стали невід'ємною складовою в списку праць історика й за виключенням 1985, 1986, 1989 та 1990-х рр., виходили кожного року. Найбільш плідним став 1970 р., коли В. Сарбей опублікував вісім рецензій, 1975 р. – дев'ять, 1976 р. – сім. В «Українському історичному журналі» за авторством Віталія Григоровича їх було опубліковано біля 30. Серед авторів рецензованих ним робіт були відомі науковці – М. Нечкіна [28], Г. Сергієнко [136], В. Спицький [137], М. Алпатов [138], Є. Шабліовський [139], А. Шапіро [140], Л. Таран [141], Г. Головченко [142],

В. Солдатенков [143]. Переважна більшість рецензій стосувалась праць з історії України XIX – початку XX ст., значна їх частина, була опублікована в радянські часи й присвячувалась популярним та найбільш розробленим тоді темам – декабризму, народництву, діяльності соціал-демократичних організацій, відміни кріпацтва, формування робітничого класу, революції 1905-1907 рр. Так, В. Сарбей розглядав роботи, в яких підіймалися проблеми суспільно-політичного руху після повстання декабристів [136], руху кінця 1950-х – початку 1860-х рр. [28;144], подій 1961 р. [14], революційної кризи 1901-1904 рр. [137], 1905-1907 рр. [145], розвитку робітничого класу [30]. Він рецензував й чимало суто історіографічних робіт [138; 140; 146-149]. Поряд із питаннями, що входили в коло інтересів В. Сарбея на сторінках «Українського історичного журналу» він звертався до праць про конкретних діячів української історії, а саме Є. Тарле [150], С. Подолинського [4], М. Грушевського [151], з історії філософії [152], релігієзнавства [153], проблем науково-дослідної роботи [154], статистики народного господарства та культури [5], української літератури [139], історії Донбасу [22]. В 1990-х рр. В. Сарбей виступив автором рецензій на праці Л. Таран [141], Г. Головченка [142], В. Солдатенка [143], в котрих по новому розглядалися проблеми, пов'язані з історією України початку XX ст., подіями 1917-1920 рр., підіймалися питання історіографії. Зазвичай у рецензіях В. Сарбей викладав позитивні враження від роботи, звертав увагу на актуальність теми, дискусійні питання, що в ній підіймалися, перспективи майбутніх досліджень у цьому напрямку, а наприкінці висловлював побажання, зауваження. Втім, були в нього й цілком негативні рецензії [155].

В. Сарбей був активним учасником різноманітних конференцій, сесій, нарад, обговорень й ряд публікацій в «Українському історичному журналі» були присвячені саме цьому. До речі, й найперша його стаття в журналі повідомляла про зустріч-нараду співробітників Інституту історії АН УРСР з істориками м. Харкова [2]. Проведення подібних заходів було досить популярним в ті часи. Народи проводилися українською регіональною секцією Наукової Ради з проблеми «Історія історичної науки» [32; 35], створеної в 1977 р., Науковою Радою з історії історичної науки при Відділі історичних наук АН СРСР, де розглядалися актуальні проблеми історіографії [14; 33]. В. Сарбей, будучи членом цих Рад, регулярно відвідував їх засідання [34; 40], пленуми [21; 119], сесії [120; 121] та інформував про них. Приймав участь й в історіографічних конференціях у Калініні [122], Калінінграді [123], Ризі [41], Москві [124], Томську [125]. В своїх публікаціях в «Українському історичному журналі» В. Сарбей звертав увагу на конференції та інші заходи присвячені декабризму [16], подіям 1905-1907 рр. [126; 127] та жовтня 1917 р. [45], конкретним персоналіям – М. Костомарову [37], Г. Сковороді [128], Т. Шевченку [36], Т. Грабовському [129], М. Нечкіній [130], В. Леніну [20; 131], Берестецькій битві [132] тощо [133]. При цьому намагався зосередитись на дискусійних питаннях, найбільш важливих на його думку проблемах. В 1990-х рр. В. Сарбей на сторінках «Українського історичного журналу» зауважував про проведення конференцій присвячених національному питанню [134], профспілковому руху, українському національному відродженню [135], державотворенню [98] й іншим проблемам історії XIX ст. [43].

Досить об'ємний спадок В. Сарбея, добре відображений в «Українському історичному журналі», практично всі проблеми, що цікавили науковця підіймалися ним на сторінках цього відомого і серйозного видання. Підчас перегляду його публікацій у журналі, викреслюється коло наукових інтересів, простежуються певні зміни, еволюція історичних поглядів, складається загальне уявлення про наукову діяльність вченого. Зрозуміло, що в зв'язку із тим, що В. Сарбей формувався як історик, працював більшу частину свого життя в умовах існування України у складі СРСР, ряд його науково-історичних висновків, оцінок різних історичних подій і явищ є неоднозначними. Втім, неупереджений аналіз історичної спадщини науковця

допоможе досягнути й зрозуміти його внесок у розвиток історичної науки України, як і вивчення доробку багатьох інших авторів, чії публікації вийшли на сторінках «Українського історичного журналу». Кожен із них, займаючись дослідженням різноманітних проблем історії, мав та має свої наукові вподобання та інтереси, всі вони закладали фундамент історичної науки сучасної України, зумовлювали перспективи її розвитку, майбутнє становище. Саме тому важливо узагальнити та досягнути спадщину попередників, накопичений ними досвід збагачує сучасну науку, розширює знання про минуле, допомагає ширше зрозуміти їх погляди на дійсність і в свою чергу простежити закономірності та тенденції розвитку української історичної науки.

Джерела та література

1. Сарбей Віталій Григорович (1928-1999): Бібліографічний покажчик / Під ред. Смолія В.А. – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – 104 с.
2. Сарбей В.Г. Зустріч-нарада співробітників Інституту історії АН УРСР з істориками м. Харкова // Український історичний журнал (Далі – УІЖ). – 1957. – № 3. – С.155-156.
3. Сарбей В.Г. Праця Я. Марковича «Записки о Малороссии, ее жителях и произведениях» // УІЖ. – 1999. – № 2. – С.15-27.
4. Сарбей В.Г. Рец.: Сергій Подолинський. Вибрані твори / Упорядкування матеріалів та бібліографія Романа Сербіна. – Монреаль (Канада), 1990. – 208 с.; Злупко С.М. Сергій Подолинський – вчений, мислитель, революціонер. – Львів, 1990. – 192 // УІЖ. – 1992. – № 2. – С.153-156.
5. Бевзо О.А., Сарбей В.Г. Рец.: Статистика народного господарства і культури Української РСР (Бібліографічний покажчик). – К., 1968. – 291 с. // УІЖ. – 1969. – № 9. – С.144-146.
6. Сарбей В.Г. Рец.: Ленинские декреты. 1917-1922: Библиография. – М., 1974. – 662 с. // УІЖ. – 1975. – № 4. – С.136-137.
7. Сарбей В.Г. Їх надихав великий Ленін. Рец.: Соратники Ленина на Украине (Фотоальбом). – К.: Политиздат Украины, 1983 // УІЖ. – 1984. – № 4. – С.143-144.
8. Сарбей В.Г. Рец.: Хрестоматия по истории русской книги. 1564-1917. – М., 1965 // УІЖ. – 1965. – № 10.
9. Гуслистий Кость Григорович // УІЖ. – 1973. – № 4. – С.158.
10. Ткаченко Микола Михайлович (некролог) // УІЖ. – 1965. – № 11.
11. Парасунько Онуфрій Арсенович // УІЖ. – 1992. – № 10-11. – С.134.
12. Санцевич Анатолій Васильович // УІЖ. – 1996 – № 3. – С.156.
13. Кругляк Борис Абрамович // УІЖ. – 1996. – № 3. – С.157.
14. Сарбей В.Г., Тронько П.Т. Рец.: Новикова Н.Н., Клосс Б.М. Н.Г. Чернышевский во главе революционеров 1861 года: Некоторые итоги и перспективы исследования. – М.: Наука, 1981. – 318 с. // УІЖ. – 1983. – № 2. – С.146-147.
15. Шевченко Ф.П., Сарбей В.Г. Радянська історична наука на службі будівництва комунізму // УІЖ. – 1965. – № 1. – С.3-15.
16. В.С. (В. Г. Сарбей), Ф.Ш. (Ф.П. Шевченко). Відзначення 150-річчя повстання декабристів // УІЖ. – 1976. – № 3. – С.151-152.
17. Сарбей В.Г., Шевченко Ф.П. Історіографічні та джерелознавчі видання Дніпропетровського державного університету // УІЖ. – 1978. – №2. – С.134-137.
18. Лось Ф.С., Сарбей В.Г. Основні етапи розвитку радянської історичної науки на Україні // УІЖ. – 1968. – № 1. – С.14-24.
19. Санцевич А.В., Федоренко В.Г. (В.Г. Сарбей) 60-річчя з дня народження О.І. Гуржія // УІЖ. – 1975. – № 8. – С.123-127.
20. Санцевич А.В., Григоренко В.Г. Науково-теоретична конференція в Саратові // УІЖ. – 1980. – №7. – С.146-147.
21. Григоренко В.Г. (Сарбей В.Г.), Чивець А.В. (Санцевич А.В.) Розширений пленум Наукової ради «Історія історичної науки» при Відділенні історії АН СРСР // УІЖ. – 1981. – № 8. – С.155-156.

22. Санцевич А.В., Сарбей В.Г. Рец.: Новые страницы истории Донбасса: статьи. – Донецк: Донбасс, 1992. – Кн.1. – 115 с., Кн. 2. – 138 с. // УІЖ. – 1994. – № 1. – С.144-150.
23. Кульчицький С.В., Сарбей В.Г. Проблеми історії робітничого класу // УІЖ. – 1986. – № 7. – С.17-25.
24. Сарбей В.Г., Машкін О.М. З історії революційної творчості робітничого класу України (1905-1907 рр.) // УІЖ. – 1990. – № 12. – С.82-89.
25. Москвич Л.Г., Сарбей В.Г. Проблеми історії України в працях М.Г. Чернишевського на сторінках «Современника» // УІЖ. – 1978. – № 11. – С.80-88.
26. Сарбей В.Г., Москвич Л.Г. О.І. Левицький – президент Української Академії наук // УІЖ. – 1989. – № 5. – С.97-102.
27. Сарбей В.Г., Шевченко С.М. Про деякі аспекти історичних поглядів І.Я. Франка // УІЖ. – 1981. – № 8. – С.75-82.
28. Сарбей В.Г., Ализаде А.Ф. Рец.: Академик М.В. Нечкина. Встреча двух поколений. Из истории русского революционного движения конца 50-х – начала 60-х годов XIX века: Сб. статей. – М.: Наука, 1980. – 566 с. // УІЖ. – 1981. – № 7. – С.152-154.
29. Сарбей В.Г., Полухіна О.М. Зародження і розвиток інтернаціоналістських традицій у класовій боротьбі пролетаріату України (70-і роки XIX ст. – 1903 р.) // УІЖ. – 1983. – № 7. – С.71-81.
30. Сарбей В.Г., Лавров Ю.П., Полухіна О.М. Рец.: Рабочий класс в первой российской революции 1905-1907 гг. – М.: Наука, 1981. – 432 с.; Рабочий класс России, 1907 – февраль 1917 г. – М.: Наука, 1982. – 464 с.; Рабочий класс России от зарождения до начала XX в. – М.: Наука, 1983. – 575 с. // УІЖ. – 1984. – № 1. – С.145-148.
31. Сарбей В.Г., Крюков А.В. І.І. Срезневський як історик України // УІЖ. – 1987. – № 6. – С.138-144.
32. В.С. Республіканська нарада з питань історіографії // УІЖ. – 1977. – № 11. – С.155-156.
33. В.С. Нарада історіографів у Москві // УІЖ. – 1970. – № 5. – С.150-151.
34. В.С. (Сарбей В.Г.) Засідання Наукової Ради з проблеми «Історія історичної науки» // УІЖ. - 1977. - № 8. – С.153-155.
35. В.С. (Сарбей В.Г.) Створення на Україні науково-координаційного історіографічного центру // УІЖ. – 1978. – № 1. – С.158-159.
36. В.С. (Сарбей В.Г.) XIX наукова шевченківська конференція // УІЖ. – 1970. – № 9. – С.146-147.
37. В.С. (Сарбей В.Г.) Обговорення в Москві доповіді про М.І. Костомарова // УІЖ. – 1967. – № 2. – С.156-159.
38. В.С. (Сарбей В.Г.) Обговорення у Львові праці Інституту слов'янознавства та балканістики // УІЖ. – 1976. – № 8. – С.158-159.
39. Григоренко В.Г. (Сарбей В.Г.), Кондрацький А.А., Слабеев І.С. Творчі пошуки юних істориків-краєзнавців // УІЖ. – 1975. – № 8. – С.105-109.
40. Григоренко В.Г. (Сарбей В.Г.) Засідання бюро Відділення історії АН СРСР // УІЖ. – 1978. – № 6. – С.153-154.
41. Григоренко В.Г. (Сарбей В.Г.) Всесоюзна історіографічна конференція // УІЖ. – 1979. – № 12. – С.142-143.
42. Григоренко В.Г. (Сарбей В.Г.) Науково-практична конференція «Профспілковий рух в Україні: актуальні проблеми теорії, історії та сучасності» // УІЖ. – 1996. – № 2. – С.144.
43. Григоренко В.Г. (Сарбей В.Г.) Міжнародна наукова конференція «Економічна історія Росії XIX – XX ст.: сучасний погляд» // УІЖ. – 1998. – № 2. – С.150-153.
44. Григоренко В.Г. (Сарбей В.Г.) Українознавчий осередок у Москві // УІЖ. – 1999. – № 1. – С.149-151.
45. Григорович В.Г. (Сарбей В.Г.) Всесоюзна наукова конференція «Історія Великого Жовтня: нові підходи» // УІЖ. – 1989. – № 3. – С.153-154.
46. Бойко В.Г. (Сарбей В.Г.) Рец.: Гуржий І. Фрідріх Енгельс про Україну. – К., 1970 // УІЖ. – 1971. – № 3.
47. Сарбей В.Г. Невідомі праці О.М. Лазаревського // УІЖ. – 1958. – № 5. – С.170-174.

48. Сарбей В.Г. Матеріалістичне розуміння історії – наукове відкриття К. Маркса // УІЖ. – 1968. – № 4. – С.3-11.
49. Сарбей В.Г. Початок засвоєння марксистських ідей українською історіографією // УІЖ. – 1971. – № 11. – С.12-20.
50. Сарбей В.Г. Ідеї Паризької Комуни у поглядах української прогресивної еміграції 70-років XIX ст. // УІЖ. – 1971. – № 3. – С.23-26.
51. Сарбей В.Г. Публікації О.І. Герцена в бібліотеках К. Маркса і Ф. Енгельса // УІЖ. – 1983. – № 5. – С.49-53.
52. Сарбей В.Г. Антицаристська публіцистика М.П. Драгоманова і ставлення до неї основоположників марксизму-ленінізму // УІЖ. – 1966. – № 9. – С.23-35.
53. Сарбей В.Г. Про принципи наукового дослідницького методу В.І. Леніна // УІЖ. – 1970. – № 4. – С.59-65.
54. Сарбей В.Г. Знайомство В.І. Леніна з творами М.І. Костомарова // УІЖ. – 1967. – № 5. – С.72.
55. Сарбей В.Г. Сторінки історії соціальної й національно-визвольної боротьби українського народу в працях Ф. Енгельса // УІЖ. – 1970. – № 11. – С.13-19.
56. Сарбей В.Г. Критика В.І. Леніним буржуазно-націоналістичної концепції лідерів УСДРП та її історіографічне значення // УІЖ. – 1966. – №3. – С.53-59.
57. Сарбей В.Г. Праця В.І. Леніна «Розвиток капіталізму в Росії» – теоретична основа досліджень з історії України періоду капіталізму // УІЖ. – 1969. – № 12. – С.22-30.
58. Сарбей В.Г. Питання історії нашої Батьківщини в працях Ф. Енгельса // УІЖ. – 1963. – № 6.
59. Шморгун П.М. В.Г. Сарбей. В.І. Ленін і дожовтнева спадщина історіографії України // УІЖ. – 1973. – № 3. – С.147-148.
60. Сарбей В.Г. Історіографічні дослідження на Україні за 70 років радянської влади // УІЖ. – 1987. – № 12. – С.122-134.
61. Колесник І.І. Українська історіографія (XVIII – початок XX століття). – К.: Генеза, 2000. – 256 с.
62. Сарбей В.Г. Місце творчої спадщини прогресивних істориків XIX ст. у викритті буржуазно-націоналістичної концепції історії України // УІЖ. – 1974. – № 11. – С.35-41.
63. Сарбей В.Г. Пан Оглоблін в ролі фальсифікатора української історіографії // УІЖ. – 1960. – № 5. – С.150-152.
64. Сарбей В.Г. Неспроможність буржуазних і ревізійністських фальсифікацій революції 1905-1907 років // УІЖ. – 1980. – № 3. – С.27-33.
65. Сарбей В.Г. Істпарти та їх місце в розвитку історичної науки на Україні // УІЖ. – 1967. – № 1. – С.3-10.
66. Сарбей В.Г. Харківське історико-філологічне товариство та його вклад в історіографію України (До 100-річчя заснування і початку діяльності) // УІЖ. – 1977. – № 12. – С.99-103.
67. Сарбей В.Г. З історії утвердження російської мови на міжнародних конгресах істориків // УІЖ. – 1960. – № 4. – С.140-144.
68. Сарбей В.Г. Актуальна проблема історіографії // УІЖ. – 1965. – № 10.
69. Сарбей В.Г., Санцевич А.В. Історична наука в системі Академії наук УРСР // УІЖ. – 1969. – № 2. – С.38-44.
70. Сарбей В.Г. Дожовтнева більшовицька преса про великого революціонера-демократа // УІЖ. – 1964. – № 1. – С.28-35.
71. Сарбей В.Г. Висвітлення робітничого руху на Україні в «Правде» (1912-1914 рр.) // УІЖ. – 1962. – № 2. – С.35-45.
72. Сарбей В.Г. Більшовицька публіцистика Людвіга Кнунянця на сторінках «Киевского слова» в 1905 р. // УІЖ. – 1967. – № 8. – С.61-66.
73. Сарбей В.Г. Питання історії на сторінках першого ленінського науково-політичного журналу «Заря» (до 70-річчя виходу першого номеру) // УІЖ. – 1971. – № 4. – С.121-124.
74. Сарбей В.Г. Історична проблематика в іскрівській соціал-демократичній пресі на Україні напередодні II з'їзду РСДРП // УІЖ. – 1973. – № 7. – С.143-147.

75. Сарбей В.Г. Праця В.І. Леніна в газеті «Киевское слово» 1905 р. // УІЖ. – 1977. – № 4. – С.57-61.
76. Сарбей В.Г. «Колокол» і Україна // УІЖ. – 1972. – № 8. – С.105-108.
77. Сарбей В.Г. До питання про історіографічну оцінку газети «Южный рабочий» // УІЖ. – 1988. – № 4. – С.56-63.
78. Сарбей В.Г. Послідовний пропагандист марксистсько-ленінських ідей на Україні (До 70-річчя більшовицької газети «Одесский рабочий») // УІЖ. – 1978. – № 3. – С.117-119.
79. Сарбей В.Г. Місце часопису «Кур'єр Кривбасу» у сучасному всеукраїнському краєзнавчому русі // УІЖ. – 1997. – № 2. – С.84-91.
80. Сарбей В.Г. Історія України в дожовтневій більшовицькій пресі. – К.: Наук. думка, 1986. – 182 с.
81. Сарбей В.Г. Провісник свободи і братерства народів (До 50-річчя з дня смерті Лесі Українки) // УІЖ. – 1963. – № 4. – С.120-124.
82. Сарбей В.Г. Т.Г. Шевченко і О.М. Лазаревський // УІЖ. – 1989. – № 3. – С.26-34.
83. Сарбей В.Г. Вшанування пам'яті О.М. Лазаревського // УІЖ. – 1995. – № 1. – С.154-156.
84. Захарова І.В., Сарбей В.Г. Перший український підручник із стародавнього сходознавства // УІЖ. – 1991. – № 2. – С.38-44.
85. Сарбей В.Г. Просвітитель-демократ В.І. Яковенко // УІЖ. – 1965. – № 3. – С.119-121.
86. Сарбей В.Г. До поглядів М.П. Драгоманова на національне питання // УІЖ. – 1991. – № 9. – С.61-70.
87. Сарбей В.Г. Один з перших істориків-академіків АН УРСР (до 125-річчя з дня народження В.С. Іконнікова) // УІЖ. – 1966. – № 12. – С.130-132.
88. Сарбей В.Г. А.Ю. Кримський і О.С. Хананашвілі // УІЖ. – 1967. – № 3.
89. Сарбей В.Г. До 130-річчя з дня народження В.В. Тарновського // УІЖ. – 1967. – № 4. – С.118-121.
90. Сарбей В.Г. Історичні погляди Г.С. Сковороди (До 250-річчя від дня народження) // УІЖ. – 1972. – № 11. – С.54-62.
91. Сарбей В.Г., Кравченко В.В. Академік АН УРСР Д.І. Багалій (До 125 річчя з дня народження) // УІЖ. – 1982. – № 11. – С.154-158.
92. Сарбей В.Г. До питання про наукову спадщину академіка М.С. Грушевського // УІЖ. – 1989. – № 10. – С.114-126.
93. Сарбей В.Г. Богдан Хмельницький у науково-творчій спадщині академіка О.І. Левицького // УІЖ. – 1997. – № 3. – С.49-57.
94. Сарбей В.Г. М.М. Аркас і його «Історія України-Русі» // УІЖ. – 1990. – № 7. – С.100-113.
95. Сарбей В.Г. Микола Зібер у контексті своєї і нинішньої епохи // УІЖ. – 1995. – № 6. – С.79-81.
96. Сарбей В.Г. Праця Я. Марковича «Записки о Малороссии, ее жителей и произведениях» // УІЖ. – 1999. – № 1. – С.56-68.
97. Сарбей В.Г. Розвиток науки в Києві у другій половині ХІХ ст. // УІЖ. – 1982. – № 3. – С.67-76.
98. Сарбей В.Г. Науково-практична конференція «Роль столиці у процесах державотворення: історичний та сучасний аспекти» // УІЖ. – 1996. – № 4. – С.156-157.
99. Максимов О.М., Сарбей В.Г. Революційна боротьба пролетаріату Донбасу в 1905 р. // УІЖ. – 1980. – № 12. – С.63-70.
100. Сарбей В.Г. Традиції шахтарського Донбасу в історичному процесі демократизації // УІЖ. – 1992. – № 6. – С.40-46.
101. Сарбей В.Г., Кондрацький А.А. Історичні знання – молоді // УІЖ. – 1976. – № 11. – С.159-160.
102. Сарбей В.Г., Шарапа В.Ф. Дипломні роботи – важливий засіб підготовки спеціалістів-істориків // УІЖ. – 1980. – № 7.
103. Сарбей В.Г. До 60-річчя «Декларації прав народів Росії» // УІЖ. – 1977. – № 10. – С.118-121.

104. Сарбей В.Г. Метро і 300-річчя царського дому Романових (Чому в царській Росії було відхилено проект метрополітену) // УІЖ. – 1966. – № 2. – С.105-106.
105. Сарбей В.Г. Робота В.І. Леніна над літературними джерелами з історії // УІЖ. – 1981. – № 4.
106. Сарбей В.Г. Розвиток у творах В.І. Леніна, документах і матеріалах Комуністичної партії й Радянської держави ідей К. Маркса про «Республіку Праці» // УІЖ. – 1984. – № 9.
107. Сарбей В.Г. Питання взаємозв'язку художніх історичних творів з науковою літературою // УІЖ. – 1989. – № 5. – С.40-44.
108. Сарбей В.Г. Місце революції 1905-1907 рр. в історії загальноросійського революційно-визвольного руху // УІЖ. – 1985. – № 12. – С.14-25.
109. Сарбей В.Г. В.І. Ленін про історію революції 1905-1907 рр. // УІЖ. – 1985. – № 4. – С.84-95.
110. Сарбей В.Г. Морозовський страйк у працях В.І. Леніна // УІЖ. – 1986. – № 4. – С.117-124.
111. Сарбей В.Г. Монографічна розробка історії класової боротьби робітників і селян України в період імперіалізму // УІЖ. – 1974. – № 6. – С.51-57.
112. Сарбей В.Г. Людський фактор в історії революційно-визвольного руху на Україні // УІЖ. – 1988. – № 8.
113. Сарбей В.Г. Етапи формування української національної самосвідомості (кінець XVIII – початок XX ст.) // УІЖ. – 1993. – № 7-8.
114. Сарбей В.Г. Національне відродження України. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с.
115. Сарбейвські читання. Перше засідання всеукраїнського "круглого столу" 30 січня 2003 року. – К.: Інститут історії НАН України, 2003. – 121 с.
116. Сарбей В.Г. Становлення і консолідація нації та піднесення національного руху на Україні в другій половині XIX ст. // УІЖ. – 1991. – № 5. – С.3-16.
117. Сарбей В.Г. "Українське питання" в Російській імперії очима дослідників початку і кінця XX століття // УІЖ. – 1996. – № 2. – С.35-45.
118. Сарбей В.Г. Нарада з питань радянської історіографії // УІЖ. – 1964. – № 4. – С.152-153.
119. Сарбей В.Г. Розширений Пленум Наукової Ради з проблеми «Історія історичної науки» // УІЖ. – 1984. – № 8. – С.157-158.
120. Сарбей В.Г. Всесоюзна наукова сесія з проблем історіографії // УІЖ. – 1967. – № 10. – С.152-154.
121. Комаренко Н.В., Сарбей В.Г. Всесоюзна історіографічна сесія «В.І. Ленін – основоположник радянської історичної науки» // УІЖ. – 1970. – № 4. – С.153-154.
122. Сарбей В.Г. Всесоюзна історіографічна конференція // УІЖ. – 1976. – № 12. – С.146-148.
123. Сарбей В.Г. Історіографічна конференція в Калінінграді // УІЖ. – 1979. – № 8. – С.155.
124. Сарбей В.Г. Всесоюзна історіографічна конференція // УІЖ. – 1983. – № 4.
125. Сарбей В.Г. Регіональна конференція з питань методології історії, історіографії та джерелознавства // УІЖ. – 1979. – № 4. – С.124-125.
126. Сарбей В.Г. Всесоюзна наукова конференція, присвячена 75-річчю першої російської революції 1905-1907 рр. // УІЖ. – 1981. – № 3.
127. Сарбей В.Г., Заплатников Л.Т. Конференція з проблем історії революції 1905-1907 рр. // УІЖ. – 1991. – № 4. – С.154-156.
128. Сарбей В.Г. Республіканська наукова конференція, присвячена Г.С. Сковороді // УІЖ. – 1973. – № 1. – С.155-156.
129. Сарбей В.Г. Наукова конференція, присвячена 175-річчю Т.М. Грановського // УІЖ. – 1988. – № 7. – С.158.
130. Сарбей В.Г. Перші "Нечкінські" читання // УІЖ. – 1991. – № 7. – С.153-155.
131. Сарбей В.Г. Всесоюзна конференція проблемної ради «В.І.Ленін і місцеві партійні організації» // УІЖ. – 1986. – № 2. – С.158.
132. Сарбей В.Г. Наукова конференція з історії Берестецької битви 1651 р. // УІЖ. – 1990. – № 10. – С.159-160.
133. Сарбей В.Г. Всесоюзний "круглий стіл" // УІЖ. – 1990. – № 3. – С.152-155.

134. Сарбей В.Г. Міжнародна наукова конференція «Робітничий рух і національне питання» // УІЖ. – 1992. – № 4. – С.154-156.
135. Сарбей В.Г. Наукова конференція «Глухів і Глухівщина в історії українського національного відродження» // УІЖ. – 1998. – № 5. – С.153-154
136. Буцик А.К., Сарбей В.Г. Рец.: Сергієчко Г.Я. Суспільно-політичний рух на Україні після повстання декабристів 1826-1850. – К.: Наук. думка, 1971. – 229 с. // УІЖ. – 1972. – № 2. – С.145-147.
137. Сарбей В.Г. Рец.: Спицький В.Є. Назрівання революційної кризи на Україні в 1901-1904 рр. – К.: Вища школа, 1978. – 125 с. // УІЖ. – 1980. – № 1. – С.151.
138. Сарбей В.Г. Рец.: Очерки истории исторической науки в СССР. – М., 1963. – Т.3. – 832 с. // УІЖ. – 1964. – № 6. – С.137-140.
139. Сарбей В.Г. Рец.: Шаблювський Є.С. В.І. Ленін і українська література. – К.: Знання, 1969 // УІЖ. – 1970. – № 3.
140. Сарбей В.Г. Рец.: Советская историография классовой борьбы и революционного движения в России. – Л., 1967. – Ч.1,2. // УІЖ. – 1969. – № 1. – С.148-150.
141. Сарбей В.Г. Рец.: Л.В. Таран Историческая мысль Франции и России. 70-е годы XIX – 40-е годы XX вв. // УІЖ. – 1997. – № 2. – С.139-142.
142. Сарбей В.Г. Рец.: Головченко В. Від "Самостійної України" до Союзу визволення України: Нариси з історії української соціал-демократії початку ХХ ст. – Харків: Майдан, 1996. – 190 с. // УІЖ. – 1998. – № 2. – С.138-142.
143. Сарбей В.Г. Рец.: В.Ф. Солдатенко. Українська революція: концепція та історіографія. – К., 1997. – 416 с. // УІЖ. – 1998. – № 3. – С.145-149.
144. Сарбей В.Г., Франко О.О. Рец.: Революционная ситуация в России в середине XIX века. Коллективная монография. – М., 1978 // УІЖ. – 1979. – № 10.
145. Сарбей В.Г., Федьков О.М. Рец.: Якименко М.А. Сорочинська трагедія. – К.: Політвидав України, 1990. – 126 с. // УІЖ. – 1991. – № 3. – С.149-151.
146. Сарбей В.Г. Рец.: Историография истории СССР с древнейших времен до Великой Октябрьской социалистической революции. – М., 1961 // УІЖ. – 1963. – № 2.
147. Сарбей В.Г., Сидоренко В.П. Рец.: М.В. Резницкая. Рабочий класс Украины в период социалистической реконструкции народного хозяйства (1926-1937). Очерк историографии проблемы. – К.: Вища школа, 1977. – 168 с. // УІЖ. – 1977. – № 9. – С.138-139.
148. Сарбей В.Г., Котов В.Н., Казмірчук Г.Д. Рец.: Иллерицкий В.Е. Революционная историческая мысль в России (домарксистский период). – М., 1974. – 350 с. // УІЖ. – 1976. – № 5. – С.150-152.
149. Сарбей В.Г. Рец.: Конюшая Р.П. Карл Маркс и революционная Россия. – М., Госполитиздат. – М., 1975. – 439 с. // УІЖ. – 1976. – № 9. – С.137-138.
150. Сарбей В.Г. Рец.: Чапкевич Е.И. Евгений Викторович Тарле. – М.: Наука, 1977. – 126 с. // УІЖ. – 1979. – № 1. – С.114-116.
151. Сарбей В.Г. Рец.: Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського. Упорядкування і підготовка текстів та фотоматеріалів, коментарі та примітки А.П. Демиденка. – К.: Веселка, 1992. – 551 с. // УІЖ. – 1993. – № 10. – С.138-142.
152. Сарбей В.Г., Шморгун П.М. Рец.: Нарис історії філософії на Україні. – К.: Наукова думка, 1966. // УІЖ. – 1966. – № 8. – С.146-151.
153. Сарбей В.Г. Нова праця про походження релігії Рец.: Лобовик Б. Про походження релігії. – К., 1961, – 154 с. // УІЖ. – 1961. – № 5. – С.144-145.
154. Сарбей В.Г. Рец.: Стрельский В.И. Основы научно-исследовательской работы студентов. – К.: Вища школа, 1981. – 150 с. // УІЖ. – 1982. – № 2. – С.150-151.
155. Сарбей В.Г. У полоні відкинутих неспроможних концепцій. Рец.: Нестеров Ф. Связь времен. Опыт исторической публицистики. 3-е изд. – М.: Молодая гвардия, 1987. – 239 с. // УІЖ. – 1988. – № 9. – С.145-148.

Анотація

Стаття присвячена науковим студіям В. Сарбея в «Українському історичному журналі». Розглядаються різні за тематикою, змістом та характером групи публікацій

історика (з питань української історії, історіографії XIX та XX ст., рецензії, повідомлення, некрологи), а також зміни в проблематиці, що відбувалися у залежності від суспільно-політичної ситуації в Україні.

Summary

The article show and analyze main points of works of V. Sarbey the «Ukrainian historical journal».

УДК 930.1: 303.446.4

Ю.Ю. Куценко

ОБРАЗ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА В ДІАСПОРНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Одним з наслідків історичних подій в українських землях другої половини XIX – початку XX ст., що зумовили інтенсивні міграційні процеси в українському соціумі, була поява досить міцної української діаспори. Як результат – розподіл української науки на суто українську та діаспорну. При чому, це стосувалося всіх галузей науки, в тому числі й історичної. Ізольовано розвиваючись на різному ідеологічному та науковому підґрунті, вони набувають в процесі свого розвитку специфічних рис, які відображаються на сутності наукового дослідження. Не дивлячись на методологічні та ідеологічні розбіжності, вітчизняна та діаспорна історіографії мають деякі спільні риси: надмірний ступінь ідеологізації, неабиякий інтерес до певних подій та деяких визначних постатей української історії.

Серед таких постатей є Михайло Петрович Драгоманов, відомий український історик, фольклорист, політичний теоретик та суспільний діяч. Широкий спектр наукових зацікавлень, активна соціальна позиція та велика спадщина забезпечили вченому сталу дослідницьку увагу. Втім, не дивлячись на значний масив "драгоманознавчих" студій, особа та діяльність М. Драгоманова постають в них доволі однозначними. Сучасні політичні події сприяли новому сплеску розвитку так званого "драгоманознавства", але поставили перед істориками завдання як максимального охоплення аналізом творчості М. Драгоманова, так і спроби реконструкції об'єктивного образу цієї непересічної особистості.

З цієї точки зору діаспорні дослідження могли б стати основою для подібної реконструкції, тому що були звільнені від тотального засилля марксистської методології та відкриті на новітні тенденції розвитку зарубіжної історіографії. Проте, тривалий час діаспорні історіографічні студії фактично не використовувалися у вітчизняних драгоманознавчих дослідках. Здобуття Україною державної незалежності відкрило більші можливості для активного залучення здобутків діаспорного "драгоманознавства" у вітчизняних студіях. Втім, історіографічний образ Михайла Драгоманова залишається необ'єктивним та однобоким. Це визначає актуальність проблеми окремого вивчення образу вченого, створеного діаспорними дослідниками, для подальшого залучення його результатів в процесі реконструкції цілісного історіографічного образу М.П. Драгоманова.

На сьогодні не існує жодного окремого дослідження, присвяченого висвітленню та узагальненню здобутків "драгоманознавства" в українській історіографії в діаспорі. Загальний їх аналіз присутній або в межах історіографічних оглядів "драгоманознавчої" тематики, або в межах з'ясування більш широкої проблеми [13; 15].

Специфіка вивчення історіографічного образу М.П. Драгоманова, створеного діаспорною історичною наукою, дозволяє виділити чотири групи джерел: